

12.2.2018

Toivakan kunta
Tekninen johtaja Jukka Paalanen

Lausuntopyyntö 4.1.2018 ja katselmus 11.1.2018

Lausunto Toivakan Silanderin torpan säilyttämisestä ja hoidosta

Keski-Suomen museolle on tullut lausuntopyyntö koskien Toivakan kunnan omistamaa, maakunnallisesti merkittävää Silanderin torpan rakennettua kulttuuriympäristöä. Torpan pihapiirin ja maiseman kulttuuri- ja rakennushistorialliset sekä maisemalliset arvot on ensimmäisen kerran todettu vuonna 1990 Toivakan kunnan rakennusinventoinnissa. Tuolloin Silanderin torppa oli vielä yksityisomistuksessa. Toivakan kunta lunasti torpan maat ja rakennukset. Rakennuksia on kunnostettu sen jälkeen vain tilapäiskäyttöä varten. Nykyisin rakennuskunnostuksilla alkaa olla jo kiire, mikäli halutaan säilyttää ainutlaatuinen torppamiljöö jälkipolville. Toivakan kunta vastaa omistamansa arvokohteen säilyttämisestä. Mikäli kunta ei pysty pihapiiriä rakennuksineen huoltamaan ja käyttämään, tulee kyseeseen kiinteistön myyminen omistajalle, joka pystyy huolehtimaan säilyttämisvelvoitteesta.

Torppamiljöön maakunnallinen historiallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo perustuu vuonna 2003 tehtyyn maakuntakaavan taustaselvitykseen ja vuoden 2009 Keski-Suomen maakuntakaavaan. Kyseisen maakuntakaavan on korvannut vuonna 2018 maakuntakaavan tarkistus, joka on luonteeltaan strateginen maakuntakaava. Sen vuosina 2012-2015 tehdyissä taustaselvityksissä on Silanderin torpan arvot tarkistettu. Silanderin torppa on edelleen mukana Keski-Suomen maakunnallisesti merkittävässä rakennetuissa kulttuuriympäristöissä vuoden 2017 maakuntakaavassa. Torppamiljöö tulee maakuntakaavan yleismääräyksen mukaisesti ottaa huomioon kunnan yleiskaavoissa, asemakaavoissa, rakennus- ja toimenpideluvissa ja muussa maankäytön ja rakentamisen suunnittelussa. Vuoden 2017 strategisen maakuntakaavan erityiset kulttuuriympäristön vetovoima-alueet tarjoavat useita mahdollisuuksia monipuolistaa kulttuuriperinnön hyödyntämistä kuntasuunnittelussa ja elinkeinotoiminnassa sekä palveluissa.

Kulttuuriympäristön paikalliset ominaispiirteet, matkailua ja rakennetun kulttuuriympäristön arvoja säilyttävä työ sekä kulttuuriperinnön elinkeinotoimintaa edistävät toimenpiteet tulee tunnistaa. Silanderin torpan pihapiirissä tämä tarkoittaa rakennusten kuntotutkimuksia, kiireellisten korjaustarpeiden arvioimista sekä kiirekorjauksia. Torpan miljöönn kunnostus ja hoito sekä käyttö tulee selvittää myös pidemmän ajanjakson tavoitteita varten. Mikäli Silanderin torpan pihapiiri myydään, tulee turvata, että tuleva omistaja huolehtii osaltaan rakennusten arvostavasta korjaamisesta ja maiseman hoidosta ottaen huomioon seuraavassa kappaleessa esitetyt säilyttämistavoitteet ja uudis- ja lisärakentamistarpeet. Erityistä huomiota tulee kiinnittää päärakennuksen ja muiden rakennusten museoesineiden luettelointiin ja säilytyspaikan etsimiseen varsinkin silloin, jos torppamiljöö vaihtaa omistajaa.

Keski-Suomen museon rakennustutkija Päivi Andersson ja konservatoreri Esko Ahola sekä Toivakan kunnan tekninen johtaja Jukka Paalanen tutustuivat katselmuksessa 11.1.2018 Silanderin torpan rakennuskantaan ja ympäristöön. Katselmuksessa todettiin rakennusten ja kokonaisuuden pitkään kestänyt korjaamattomuus ja rappeutuminen sekä Toivakan kunnan riittämättömät voimavarat pitää huolta Silanderin torpasta. Keski-Suomen museon mielestä torpan maakunnalliset rakennushistorialliset ja maisemalliset arvot ovat edelleen merkittävät eikä pihapiiriä tule hävittää, vaan alkaa pitää huolta torpan erityisluonnetta kuvaavista hirsirakennuksista ja perinne-maisemasta, joka edelleen on koettavissa miljöössä. Harmoninen ja ehyt torppamiljöö on erinomainen esimerkki oman aikansa vuokra-asumisesta ja maatilan hoidosta kirkonkylän liepeillä risuaitoiheen ja lammashakoineen.

Rakennuskatselmuksessa 11.1.2018 kävi selväksi, että vuoden 1935 navettarakennuksen, vanhan 1800-luvun navetan ja myös vuoden 1960 saunan arvot ovat merkittävästi heikentyneet eikä niiden säilyttäminen ole enää perusteltua. Nämä rakennukset voidaan purkaa.

Pihapiirin toisella sivustalla kookkaiden puiden suojaamana olevat hirsijalallinen vilja-aitta vuodelta 1777 ja välisellä yhdistetyt maito- ja piimäaittana ja makuuaittana toimineet aitat 1800-luvulta ovat pihapiirin merkittävimpiä, harvinaiseksi käyneitä pientilan varistorakennuksia, jotka tulee säilyttää ainutlaatuisuusarvonsa ja rakennustapansa takia. Rakennuksilla on myös museoarvoa. Näiden rakennusten korjaaminen on myös suhteellisen helppoa esimerkiksi hyödyntäen Museoviraston Korjauskortiston ohjeita. Kiireellisiä korjauksia ovat rakennusten nostaminen nurkkakiville, alimpien mahdollisten lahonneiden hirsien kengittäminen ja kattojen pitävyydestä huolehtiminen. Pahiten auringon polttama seinä voidaan laudoittaa ja jättää harmaantumaan muutamaksi vuodeksi. Taitava hirsikorjaus on usein myös osaajansa taidonnäyte, johon rakennusrestauraation yritysissä panostetaan. Hirsitaitajia löytyy esimerkiksi

Suomen Hirsitaito yhdistyksen riveistä ja Pirkanmaan maakunta museon Taitaja-rekisteristä, mutta tietoa korjaajista on myös Museoviraston entistämisyksiköiden ja ELY:n rakennusperinnön hoidon avustusten valvojilla Keski-Suomen museossa ja Keski-Suomen ELY-keskuksessa. Hirsiaittakorjaukset ovat perinteisen rakennusperinnön korjaushankkeista tuttuja Keski-Suomessa 1900-luvulta.

Hirsinen riihi ja sen tolppien varassa oleva kylkiäiskatos on myös vielä pelastettavissa tukemalla ja oikomalla hirsirunkoa, tarkistamalla salvosten kunto ja pitävyys, nostamalla hirsirunko nurkkakiville, parantamalla alapohjan tuuletusta ja uusimalla kate. Riihen kivinen uuni ja katto-orsitus on säilynyt hyvin ja ne tulisi säilyttää. Riihessä säilytetään Toivakan Pitäjätseuran museotoimintaan liittyviä isoja maatalouskoneita ja esineitä, joiden kunto myös pitää selvittää. Riihen korjauksen ajaksi isot esineet tulee suojata sateelta tai niille pitää löytää muu säilytyspaikka. Silanderin torpalla järjestetyissä perinnetilaisuuksissa on voinut tutustua museoesineisiin. Ne ovat myös Perinnepolkua käyttävien nähtävissä. Toivakan Pitäjätseura on ilmoittanut Keski-Suomen museon maakunta-amanuenssi Pirjo Sojakalle, että esineille ei ole muuta paikkaa kuin Silanderin riihi, joten riihi tulisi säilyttää jatkossakin museoesineiden säilytyspaikkana.

Torpan pihapiirin perällä olevat erilliset talli ja heinälato sekä aitta kuuluvat navetta- ja riihipihaan. Niissä tulee huolehtia, etteivät katot vuoda. Rakennusten kattamisessa voidaan hyödyntää Museoviraston Korjauskortistoa (Peltikate, Tiilikate, Huopakate, Pärekatto). Rakennusten katteita voidaan siis vaihtaa. Peltikatteenä ei tule kuitenkaan käyttää 1900-luvun lopun ja 2000-luvun muovipinnoitteita, joiden uusimistarve tai huoltoväli on 5-10 vuotta. Katteissa tulisi päätyä vuosikymmeniä kestäviin historiallisiin katteisiin, joita voidaan tarpeen mukaan huoltaa. Katteiden kuntoon vaikuttaa ympäröivä puusto ja vesakot. Kosteusrasitusta voidaan vähentää rakennusten ympäriltä siivoamalla ja raivaamalla vesakkoja pois. Vanhoja puita voidaan karsia niin, etteivät niiden oksat vaurioita rakennuksia.

Päärakennuksen osalta Keski-Suomen museo esittää välittömiksi toimenpiteiksi piipun hatun asentamisen ja peltien aukaisun. Rakennuksessa tulee myös tehdä perusteellinen rakennetutkimus, jossa selvitetään alapohjarakenne ja sen kunto sekä kattorakenteen vauriot. Betonoitu kivijalka oli tuuletusaukoton, joten alapohjan tilanne pitää selvittää rakenneaukaisuin yläpuolelta eli avaamalla lattiat joka huoneesta. Tutkimus kannattaa kuitenkin aloittaa kuistin lattialuukun kautta. Tulisijojen hormit on todennäköisesti koottu samaan piippuun, ja läpiviennistä on tullut vettä sisään päätellen peräkomeroon korjaamattomista kosteusvaurioista. Kamarin lattian juuttimattopäällysteen alla olevien vaurioiden laajuus tulee tutkia ja tarvittaessa uusaa lattia esimerkiksi lautalattiana. Myös tulisijojen perustukset ja hormit tulee tutkia huolella.

Päärakennuksen ikää ei tiedetä, mutta se on kuitenkin pitkille nurkille salvottu hirsirakennus, johon on 1930-luvun loppupuolella rakennettu vaakalaudoitettu kuisti betoniperustalle. Samassa yhteydessä on tehty myös ulkolaudoitus koko taloon. Hirsirungon kunto- ja rakennevauriot, mahdolliset hyönteistuhot, sienirihmastot ja muut vauriot tulee selvittää ulkolaudoitusta varovasti avaamalla. Perustarakenteissa keskeistä on ohjata katto- ja hulevesiä kauemmas rakennuksen vieriltä sala-ojittamalla ympäristö ja huolehtimalla kattovesistä. Alapohjan tuuletumista voidaan parantaa lisäämällä tuuletusaukkoja betonoituun kivi-jalkaan. Vasta tarkempien rakennetutkimusten pohjalta sekä käyttö-tarkoituksen selvittyä on mahdollista määritellä päärakennuksen muita korjaustarpeita. Rakenne- ja vauriotutkimuksen pohjalta voidaan kuitenkin laatia työsuunnitelma, jotta kiireelliset korjaukset pystytään aloittamaan ja jatkaa kunnostusta pitemmällä aikavälillä muilla toimilla.

Keski-Suomen museon mielestä Silanderin torpan päärakennuksella on sellaisia rakennushistoriallisia ja historiallisia arvoja, että se tulee säilyttää pihapiirissä. Rakennuksen käyttötarkoitusta voidaan muuttaa, mutta tupa ja kamarit pohjaratkaisuna on historiallisesti rakennukseen kuuluva ominaisuus ja säilyttämisen arvoinen. Keski-Suomen museo ei sulje pois rakennuksen laajentamisen mahdollisuutta, mutta mittasuhteiltaan rakennus ei kestä suuria laajennuksia eikä varsinkaan korottamista tai merkittäviä koko rakennuksen kiertäviä avoterassiratkaisuja. 1930-luvun kuistin kunnostus tulee tehdä aikakautensa rakennustavalla.

Päärakennuksessa olevat kalustot ja osa irtaimistoa on kuulunut Silanderin torpan aikaisempien omistajien historiaan. Kalustot ja esineistö tulee inventoida ja selvittää, mitkä niistä ovat alkuperäisiä torpan esineitä ja mitkä taas torpassa 2000- ja 2010-luvulla järjestettyjen kulttuuritilaisuuksien aineistoa, joka ei sinne enää kuulu. Keski-Suomen museon amanuenssi Pirjo Sojakka ja Toivakan Pitäjänseuran edustajat ovat ilmoittaneet voivansa tutkia, mitkä esineistä ovat museoesineitä tai niiksi soveltuvia ja neuvotella Toivakan kunnan kanssa esineistön asianmukaisesta säilyttämisestä.

Mikäli torpan käyttötarkoitus muuttuu esimerkiksi yksityiseen lomatai asuinkäyttöön, voidaan pihapiiriä täydentää uudella, samaa mitta-kaavaa noudattavalla puisella asuinrakennuksella ennemmin kuin laajentaa nykyistä päärakennusta. Uudisrakennuksen paikka tulee suunnitella yhdessä Keski-Suomen museon kulttuuriympäristöasiantuntijoiden kanssa. Uudisrakennuksen toteuttaminen esimerkiksi purettavien talousrakennusten paikalle pihapiirin tienristeyksen puoleiselle reunalle on miettimisen arvoista. Uudisrakentamisen pitäisi olla alisteista Silanderin torpan säilyvien hirsirakennusten kokonaisuudelle.

Silanderin torpan ympäristössä on aidattu lammaslaidun perinnepolun varrella. Toivakan kunnalla ei tiettävästi kuitenkaan ole maaseudun

ympäristönhoitotukeen liittyvää ympäristötukisopimusta Keski-Suomen ELY-keskuksen kanssa. Perinnepolun rakentamiseksi on kuitenkin tehty ympäristöhoidon rakennustöitä ja maisemanhoitoa Keski-Suomen ELY-keskuksen Laatua perinnerakentamiseen -hankkeessa, joka päättyi vuonna 2014.

Keski-Suomen museo pitää tärkeänä, että Toivakan Silanderin torpan rakennettu kulttuuriympäristö säilytetään asemakaavalla. Edellä lueteltujen säilytettävien rakennusten rappeutuminen tulee pysäyttää kiireellisin korjauksin. Vuoden 1934 navetta ja vuoden 1960 sauna voidaan purkaa. Torpan alueelle on hyvä laatia yleissuunnitelma toimenpiteistä ja hyväksyttävä se Keski-Suomen museolla. Yleissuunnitelmaan voidaan sisällyttää tavoitteet myös uudisrakennustoimenpiteitä, kuten edellä lausunnossa on kuvattu. Museoviraston entistämisavustuksen hakemiseksi on syytä miettiä, millä omistajapohjalla aiotaan edetä. Sama koskee myös Keski-Suomen ELY-keskuksen rakennusperinnön hoidon avustusta. Mikäli kunta päätyy laatimaan nykyiseen maakuntakaavaan sisältyvän mahdollisuuden kulttuuriympäristön Masterplanin laatimisesta, voidaan kunnostushanketta miettiä myös laajempänä kokonaisuutena. Tällöin yhteydenotto Keski-Suomen liiton maakunta-arkkitehtiin on paikallaan. Keski-Suomen museo toimii tarvittaessa kulttuuriympäristön tutkimuksen ja hoidon asiantuntijatehtävissä Toivakan kunnan tukena.

Keski-Suomen museo

Heli-Maija Voutilainen
museotoimenjohtaja

Päivi Andersson
amanuenssi/rakennustutkimus

Tiedoksi

Museovirasto, Länsi-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut
Keski-Suomen ELY-keskus, kirjaamo
Keski-Suomen liitto, kirjaamo
Toivakan kunta, rakennusvalvonta